

FILOZOFOVANIE SEKEROU TESÁRA MOOSBRUGGERA

Miroslav MARCELLI

Tú situáciu poznáme z televízie, rozhlasu a dennej tlače; redaktor sa nejakého politika opýta napríklad toto:

„Je pravda, že vaša strana pripravuje x ?“ (na mieste x môže stáť napríklad „návrh zákona o ochrane republiky“, „parlamentný puč“, „návštevu Žirinovského“, „štrajk učiteľov“ a pod.) Ako odpoveď nasleduje:

„Vieme dobre, kto to o nás šíri a dobre poznáme aj zámery týchto ľudí. Nebudeme s nimi diskutovať a pripomíname im ich y.“ (Hádam ani nie je potrebné uvádzať, čo na mieste y zvykne stáť)

Namiesto odpovede na položenú otázku sa takto dozvedáme odpoveď na inú otázku, ktorá by mohla znieť asi takto: „Viete, kto o vás šíri, že pripravujete x ?“ Táto metóda asociácií, ktoré sa nedajú nazvať voľnými, sa na našej politickej scéne už dávnejšie udomácnila a v širokom rozsahu sa úspešne uplatňuje. Asi nie je dôležité, že hŕstka intelektuálov je z toho znechutená. Myslím si však, že v bežnom živote by sme boli nemálo prekvapení, keby nám niekto v kuchyni na otázku „Kde je nôž?“ odpovedal slovami: „Nôž sa dá použiť na krájanie chleba i na ohrozovanie niekoho druhého.“ Naproti tomu naši redaktori pristupujú na túto podivnú hru a namiesto toho, aby otázku zreteľne zopakovali, tvária sa, že dostali odpoveď na to, čo ich zaujímalo. Možno sa táto hra ujala už aj v našej filozofii, neviem, tradície by tu boli. V každom prípade chcem na Sedovej článok *Postmoderná situácia a situácia postmodernej* ([6], 354-362) najskôr reagovať pripomenutím, že mojím zámerom bolo položiť niekoľko veľmi jednoduchých otázok. Keď to zoberiem od začiatku, sú to napríklad otázky:

– Čo autorka od postmodernej vyžaduje, keď chce, aby jej „hlas neznel tak unisono“?

– Kedy a kde sa naša postmoderna zjednotila?

– Koho a čo má na mysli, keď hovorí o tých, ktorí prehlušujú „oveľa produktívnejšie hlasy“? (pozri [3], 143 a ď.)

...až po posledné otázky, medzi ktorými sú napríklad tieto:

– Prečo autorka spája ducha umenia práve s extázou a iróniou?

– Prečo by filozofia musela reflektovať demarkačnú čiaru, ktorá extázu a iróniu oddeľuje od dogmatizmu?

– Čo si sľubuje od toho, že filozofiu poveruje problematizovaním neomylných istôt? (pozri [3], 147)

Hádám ani netreba znovu prejsť celým článkom, aby sme zistili, že sú to naozaj veľmi jednoduché otázky, na ktoré sa, ako predpokladám, dá veľmi jednoducho odpovedať. Prečítal som Sedovej článok dôkladne, no na veľkú väčšinu z nich som odpovede, ani jednoduché, ani zložité nenašiel.

Zato som našiel otázky, ktoré ma nemálo prekvapili. Napríklad na s. 359 sa ma T. Sedová sugestívne pýta, či pripustím, že „symboly nietzscheánstva v Musilovom reflexívnom románe *Muž bez vlastností* postavy Klarisy a vraha, tesára Moosbruggera, parodovanie filozofie psychológa Klagesa v postave Meingasta vyznievajú inak, majú iný zmysel a význam, než pôvodné filozofické názory, ktoré personifikujú.“ ([6], 359). Po prečítaní tejto otázky som sa možno mal hneď odhodlať po dlhých rokoch znovu sa vrátiť k tejto knihe, ktorá, netajím, nepatrí k mojim každodenným lektúram, ja som sa však zaľal. Aj keď tým premeškávam príležitosť vyjadriť sa na túto vzrušujúcu tému, trvám na tom, že moja otázka smerovala k problému, či sa podľa Sedovej filozofia má zamerať na transcendentné funkcie alebo imanentné účely. Keď som túto otázku pod dojmom jej nejasných a protirečivých vyjadrení o úlohách filozofie postavil, vôbec som netušil, že vysvetlenie sa skrýva v postave tesára z Musilovho románu. Ba čo viac, aj v tejto chvíli mi takýto súvis uniká. A nevidí sa mi, že by danú otázku vysvetľovalo to, že na začiatku odseku, tesne predtým, než pripomenie Musilovho Moosbrugera, vyhlási, že vôbec nepoužila pojmy transcencie a imanencie, ale „hovorila o transcendentnej funkcii filozofie“ a potom potvrdzovala existenciu oddelených sfér kultúry, „so svojou vlastnou, a teda imanentnou architektónikou“ ([6], 539). Veď práve v tom je problém, že o tom hovorila a nevšimla si protirečivý charakter tejto reči.

Niektó možno povie, že na týchto podivuhodných tematických únikoch by som mal oceniť aspoň to, že sa nepokúša obhajovať neobhájiteľné. Ibaže to ani zďaleka tak nie je. Keď som T. Sedovej vyčítal, že parafrázou „Filozof tiahne k evidencii a ambiguite, ktorá však môže sklznuť do ekvokácie“ neprípustne deformuje význam toho, čo chcel Merleau-Ponty na príslušnom mieste svojej inauguračnej reči povedať, myslel som si, že interpretačný poklesok je dostatočne zreteľný a netreba ho ďalej rozvádzať. Zdalo sa mi, že každému, vrátane Sedovej, musí byť jasné, že v parafrázovaní vety „Filozof se pozná podle toho, že má zálibu v evidenci, avšak *nerozlučně* s tým i smysl pro dvojznačnost, ambiguitu.“ nemôžeme spojku „avšak“ nahradiť spojkou „a“ bez toho, aby sa nestratil najzákladnejší význam tohto rozlíšenia. Navyše pri citovaní toho, čo Merleau-Ponty v priamom pokračovaní tejto vety hovorí o ekvokácii, som veril v zrejmosť aj druhej interpretačnej chyby, ktorej sa dopustila, keď o vzťahu medzi ambiguitou a ekvokáciou hovorila ako o nejakom „sklznutí“. Neuvádzal som ďalšie argumenty, necitoval som iné texty, obával som sa totiž, že už aj tak som dosť pedantský. Zvažoval som, či by nestačilo jednoducho postaviť tieto dva citáty vedľa seba. Čítam Sedovej odpoveď a vidím, že by to aspoň jednému z mojich čitateľov nestačilo. Nestačím sa

diviť, čo tam našla: „Dostáva sa mi bezplatne školenie z dejín filozofie, hoci som len parafrázovala časť vety reprezentujúcej Merleau-Pontyho stanovisko k filozofovaniu (...) a neuvádzala som jeho filozofiu ambivalencie, jeho náhľady na vnímanie, pomer k Bergsonovi či Lavallovi, ani som neparafrázovala jeho ideu filozofie ako «odkrývania zmyslu». Marcelli ma viní zo zjednodušovania, nehoráznej simplifikácie tohto «velikána» len preto, že som časť jeho vety použila v mojej vete“ ([6], 355). Vo svojom texte akosi nemôžem nájsť miesta, ktoré by sa dali nazvať školením z dejín filozofie; a nech sa pozerám na text Merleau-Pontyho z ktorejkoľvek strany, stále sa mi zdá, že Sedová neparafrázovala „časť vety“, ale niekoľko viet. Táto interpretačná dilatácia a následná kontrakcia ma však v tejto chvíli až tak veľmi nezaujíma, na Sedovej osobitné videnie si už začínam zvykať. Dôležité je niečo iné: k dezinterpretácii Merleau-Pontyho pridáva teraz Sedová dezinterpretáciu Marcelliho a mňa nijako neteší, že som sa takto ocitol v susedstve tohto „velikána“. Na rozdiel od neho sa však môžem brániť, a tak vyhlasujem, že Sedová neviním zo zjednodušovania „len preto“, že použila „časť jeho vety“, ale preto a len preto, ako niekoľko jeho viet použila. A spôsob jej použitia ma nepobúrila preto, že by som tomuto filozofovi azda chcel vyhradiť nejaké privilegované miesto v dejinách filozofie (mimochodom, pri všetkej úcte, nepatrím k jeho obdivovateľom); Merleau-Ponty si zaslúži takú istú interpretačnú pozornosť ako napríklad aj Sedová (aj keď s ňou možno pri tvorbe svojich textov neráta) alebo Marcelli, keď už raz o nich chceme niečo napísať.

Môžem len súhlasiť so Sedovej slovami, že jej parafráza myšlienky z Merleau-Pontyho inauguračnej reči sa nijako „nevzťahuje, ani pri všetkých kompozičných presunoch práce s blokmi, na postmodernu“ ([6], 355). Áno, je to tak, skutočne to s postmodernou nemá nič spoločné, podobne ako viaceré ďalšie komentáre a interpretácie z tohto článku, ktorému ktosi dal názov *V tieni postmoderny*, čím čitateľa pripravil na všetko možné, len nie na túto parafrázu. Rovnakou záhadou pre mňa je, prečo sa v článku nazvanom *Postmoderná situácia a situácia postmoderny* objavuje temná figúra tesára Moosbruggera alebo hoci páni Rehmke, Schubert-Soldern a Schuppe na s. 360 (a to už vôbec nehovorím o probléme dovolať sa z Klemensovej ulice na Šafárikovo námestie, ktorým nás text ohúri tesne pred koncom). Tu naozaj nepomáhajú presuny blokov kompozície, ktorá pre čitateľa ostáva tajomstvom. Ak potom neprijímame tézu o evakuácii autora z textu, mali by sme odpovede očakávať od toho, kto je v tomto časopise uvedení tesne pod nadpisom príslušnej štúdie.

Stále som však iba na začiatku jej košateho (nazvime to tak) textu, ktorý sa vôbec nechce zaoberať len tou nešťastnou parafrázou. Čo však povedať na to, keď mi Sedová na s. 356 vyčíta, že som nezistil, ktorých autorov mala a ktorých „ani vo sne“ nemala na mysli pod neurčitým zámenom? Hádám len toľko, že – ako zvyknem hovoriť pri iných príležitostiach – treba vždy predpokladať čitateľa, ktorý je nielen inteligentný, ale aj zlomyseľný. Dúfam, že aspoň druhý z týchto predpokladov splňam v náležitej miere.

Cítim, že by som napriek svojim rozpakom mal niečo povedať o odvážnom tvrdení na ďalšej strane, že totiž Habermas a Apel sú „celkom legitímne kompatibilní s názormi

francúzskych postmodernistov, hoci Habermas viedol známu polemiku s Lyotardom a celkom dobre sa dopĺňa s Rortym“ ([6], 357). Tu musím so skromnosťou – priznávam, trochu falošnou – priznať, že nerozumiem, čo to znamená byť „celkom legitímne kompatibilný“ a že ma nemálo mátie aj to druhé „celkom“ na konci tejto vety. Ani ďalšie rozvíjanie tejto myšlienky ma o tom nepoučilo, autorka sa v ňom totiž po uvedení niekoľkých rozdielov uchýľuje k tomu, že to, čo „odhalila“ bez argumentácie vyhlasuje za „podstatnejšie“ a za svedectvo prítomnosti „určujúcich znakov“ postmoderny. Nie že by tam bolo málo slov, jej vety nimi priam hýria, no čo z toho, keď sa nikde neunúva vysvetliť, prečo je práve toto a nie niečo iné podstatnejšie a určujúcejšie.

Ale ak mám povedať pravdu, ani sa tak veľmi nebránim tomu, aby sme utváraním týchto celkových kompatibilit do jednej skupiny postmodernistov okrem iných zahrnuli aj Foucaulta, Rortyho a – prečo nie – hoci aj Habermasa a Apela. Filozofi sa dajú zaraďovať rôznym spôsobom a podľa rozličných znakov, takže je celkom prípustné, že pri jednom z týchto zaradení sa ocitnú pod „celkovou“ strechou postmoderny aj tí, ktorí úporne bránili projekt moderny a verili v jeho racionalitu. Hodnota tohto a každého iného zaraďovania sa napokon meria tým, čo takto pri interpretácii ich textov získame. Dokážeme po odhalení „určujúcich znakov“ postmoderny u Habermasa alebo Foucaulta analyzovať ich teórie a pojmy lepšie ako predtým? Zatiaľ ma o tom Sedová nepresvedčila. Ani na jedinej vete doposiaľ neukázala interpretačné výhody takéhoto prístupu. Presvedčila ma iba o tom, že jej záleží na dramatickom vykreslení hrozby postmodernizmu, aby jej gesto nadobudlo heroické rozmery.

K tomu však musím dodať, že toto uplatnenie metódy „od nepostmoderného javu k postmodernej podstate“ je vlastne argumentačným vrcholom jej štúdie. Od tejto chvíle je čoraz zrejmejšie, že na podporenie svojich predstáv je ochotná použiť čokoľvek. Na môj návrh, aby účinnosť svojho prístupu vyskúšala na Foucaultovi, odpovedá, že som ho zámerne „vypichol“ pre svoju kritickú metódu ([6], 357). A čo je na tom také zlé, že som sa opýtal, ako sa všeobecná charakteristika postmodernizmu, ktorú nám autorka ponúka, vzťahuje na Foucaulta, ktorý je podľa nej postmodernista? S odôvodnením, že nechce nosiť drevo do lesa, pokračuje, že „významný predstaviteľ hermeneutiky H. G. Gadamer, napriek kritickému podtónu, sa sám vyslovil o niektorých príbuznostiach medzi metódou dekonštrukcie textu a hermeneutickým objasnením a pochopením“ ([6], 357). Naozaj neviem, ako týmto odkazom na žijúceho klasika hermeneutiky chce T. Sedová zachrániť svoje tvrdenia o Foucaultovi. Povedal by som, že by boli vhodnejšie skôr do diskusie o Derridovi. Toto drevo tam nemusela nosiť, no nejaký oporný stĺpik by jej chatrná stavba potrebovala.

Kto by si myslel, že v tomto bode sme sa s autorkou dostali k spodnej amplitúde jej argumentačnej línie, toho čaká na nasledujúcej strane textu prekvapenie. Bol som skutočne zvedavý, ako T. Sedová bude obhajovať svoju zatiaľ dosť nepresvedčivú myšlienku o hegelovskom holizme ako charakteristickým znakom postmoderných filozofov. V tomto prípade musím povedať, že som sa odpovede dočkal: po odkaze, kde sa možno presvedčiť o Rortyho kladnom pomere k Hegelovi, nasleduje veta „Koniec-koncov aj

Foucault a Derrida sa k Hegelovi hlásia ako k jednému z mála klasikov, ktorého čítali.“ ([6], 358). Tak tu to máme! Priznali sa, že čítali, že študovali, tak o čom ešte debatovať? Môžeme ísť ďalej. Odolám pokušeniu skúšať ostrie svojej irónie na tejto podarenej ukážke umenia nachádzať celkové komplementarity stúpcov hegelovskej verzie holizmu a celkom sucho konštatujem, že toto je jediný argument, ktorý T. Sedová svojmu čitateľovi ponúka na potvrdenie tézy o hegelovskom holizme ako znaku postmodernity. To „koniec koncov“ totiž nie je nadľahčeným zavŕšením analýzy problému, ako napriek všetkým očakávaniam Hegelova účelne sa vyvíjajúca totalita prenikla do princípov vymedzovania diskurzívnych polí u Foucaulta alebo do Derridovej dekonštrukcie. Ten koniec je zároveň začiatkom. Nič pred ním, nič po ňom. Čítali a basta.

Pokiaľ však ide o Sedovej text, na konci ešte nie sme. Ešte nás v ňom čaká veľa vecí, stretneme sa s Fleckom, Kuhnom, Hackingom, Caprom, so Schubertom-Soldernom a mnohými ďalšími, na neposlednom mieste aj s tesárom Moosbruggerom. Oddiaľme si však pôžitok z tohto stretnutia a vráťme sa trochu späť, na miesto, na ktorom Sedová uvádza, kto je podľa jej mienky z podozrenia postmodernistickej nákazy vylúčený. Je to v súvislosti s mojou pripomienkou, že do výberu autorov v zborníku *Za zrkadlom moderny* sme sa usilovali zaradiť aj tých, ktorí s postmodernistickou diagnózou súčasnosti nesúhlasia. Namieta, že Habermas s Apelom na potvrdenie tohto zámeru nestačia: „Keby editori zahrnuli do výberu okrem tých, ktorým dali prednosť, na čo mali prirodzene nikým nespochybniteľný nárok, napríklad Finkelkrauta, Lucasa Ferryho, Castoriadisa, Levinasa, H. Alberta, F. von Kutscheru, H. Lenka, potom by som mohla jeho tézu, o tom, čím sa riadili pri zostavovaní výberu akceptovať.“ ([6], 356-7). Hoci ma mrzí, že som T. Sedovú o úprimnosti našich editorských úmyslov nepresvedčil, pri pohľade na jej zoznam s postmodernou zaručene nekompatibilných autorov ani veľmi neľutujem, že sme ich do tohto zborníka nezaradili. Vzhľadom na základný tematický okruh si neviem predstaviť, čím by k nemu preklady z (inak, nepochybne, pozoruhodných) prác Levinasa prispeli. A pritom som vybral to najlepšie z jej výberu. Radšej sa teda zmierim s predstavou, že sa tam dostali len navzájom kompatibilní filozofi a pôžitok z organizovania stretnutí filozofických dážnikov s filozofickými šijacími strojmi na operačnom stole slovenskej postmodernity (už som sa bál, že sa k tomu výrazu nedostanem) rád prenechám druhým. Viac o tomto výbere autorov nemôžem povedať, keďže T. Sedová sa neunúvala vysvetliť, čím si vyslúžili jej vyznamenanie a neuvádza ani to, či má o nich zistené, že nečítali Hegela (zdá sa mi, že by nebolo ťažké, podľa jej príkladu im prísť hegelovský holizmus a s ním aj postmodernizmus: Ferry ako germanista určite Hegela dôverne pozná a Castoriadis naňho musel naraziť už vo svojej militantnej mladosti, keď sa spolu s Lyotardom angažoval okolo časopisu *Socializmus alebo barbarstvo*).

Nielen kvôli úplnosti musím uviesť, že T. Sedová obracia našu pozornosť aj na druhú zostavu, ktorá je vraj zložená zo skutočných antipódov postmodernity. Píše: „Skutočnými antipódmi a aj jej kritikmi, čo postmodernu dokonca označujú za «politickú

filozofiu vedy», sú R. Nola, J. Rouse, L. Lauden, J. Giedymin. Lenže títo sa vo výbere *Za zrkadlom moderny* nenachádzajú“ ([6], 357). Svätá pravda, ani jedného z menovaných autorov tu nenájdeme. Všimnime si aspoň jedného z ich, hneď na prvom mieste uvedeného R. Nolu. Naša prísna kritička postmoderny má preňho len slová chvály: vraj „dôkladne a podrobne“ referuje o Foucaultovi ([6], 358). Aj v poznámke č.4, kde Sedová upresňuje zásluhy týchto antipódov postmoderny, chváli Nolu za to, ako dôkladne analyzoval Foucaulta (pozri [6], 361). Pustil som sa teda po tejto stope, aby som sa dozvedel, čo to vlastne v našom výbere chýba. Čoskoro som našiel odkaz na prácu *Post-Modernism, a French Cultural Chernobyl: Foucault on Power/Knowledge*. Viem si predstaviť, akým magickým dojomom musel na Sedovú zapôsobiť už sám názov tejto štúdie. Ach, keby sa tak podarilo ukázať, že aj u nás postmoderna spôsobila, keď aj nie Černobyľ, tak aspoň nejaký náš, slovenský *dezáster*“!

Predpokladám, že Sedovej buď uniklo alebo neskoro sa dozvedela, že časť tejto práce vyšla medzičasom v slovenskom preklade ([4], 172-191). Naozaj by som jej to neprípomínal, keby tu nebola jedna relevantná skutočnosť: v perexe pred týmto článkom sa dozvedáme, že Nola ho prvý raz predniesol v októbri 1992 (prekladalo sa vydanie z roku 1994). Náš zborník vyšiel roku 1991. Ako potom chápať Sedovej, opakujem, nesporne pravdivé tvrdenie, že tam o Nolovi nie je nijaká zmienka? Komu teraz pripíšeme vinu za tento lapsus, vážená kolegyňa? Ak si T. Sedová nájde niekedy čas na reakciu, veľmi by som ju prosil, aby v niektorom z kompozičných blokov (nemusí to byť hneď prvý) odpovedala na túto moju otázku.

V tejto súvislosti spomeniem, že s prekladom Nolového textom som sa stretol ešte pred jeho publikovaním na stránkach časopisu *Filozofia*. Asi to nebude celkom v duchu Sedovej výčitiek proti zúrivým postmodernistickým prehlušovateľom, ale toto publikovanie som jednak podporil v redakčnom kolégiu, kde som dostal úlohu posúdiť ho, a jednak som niekoľkými návrhmi prispel k záverečným úpravám prekladu. Pri týchto úpravách som si všimol, ako málo úsilia je Nola ochotný vynaložiť, aby sa priblížil k zmyslu základných pojmov Foucaultovej archeológie akými sú výpoveď, diskurz a diskurzívna formácia. Tým nechcem povedať, že Foucaultovmu definovaniu výpovede (tohto „atómu“ diskurzu, ako hovorí) nemožno nič vyčítať, a to napriek tomu, že mu v *Archeológii vedenia* zrejme záleží na tom, aby výpoveď odlišil od vety ako je definovaná v gramatike, od výroku či propozície ako ich chápe logika i od rečových aktov, o ktorých hovoria analytícki filozofi. O týchto rozlíšeniach sa nedá povedať ani to, že by boli jednoznačné, ani to, že by sa ich striktno dodržiaval. Nola však dôkaz o „obskúrnosti“ Foucaultovej teórie nachádza aj v tom, čo je v skutočnosti záležitosťou anglického pre-kladu alebo posunov vo vývoji Foucaultových názorov. Napríklad začiatok citátu z *Rádu diskurzu*: „Ľudia sa čudovali ako botanici a biológovia 19. storočia dokázali nevidieť pravdu Mendelových výpovedí.“ Nola nedočkavo dopĺňa upozornením: „Všimnime si tu Foucaultove zavádzajúce použitie pojmu «výrok» namiesto pojmu «propozícia».“ (cit. podľa [4], 181) Skôr než začneme uvažovať, ako nás Foucault

zavádza, navrhoval by som pozrieť sa do francúzskeho originálu. Nenájdem tam ani „výpoveď“, ani „propozíciu“, ale niečo iné: „ce que Mendel disait était vrai“ ([2], 36), tzn. „to, čo hovoril Mendel, bolo pravdivé“.

Sedovej sa však zdá, že Nola o svojom predmete referuje dôkladne a podrobne. Keďže má takýto dôveryhodný prameň, neviem, prečo očakáva odo mňa, že ju poučím o „Foucaultových náhľadoch pokiaľ ide o rečové akty a ich vzťah k výrokom“ ([6], 358). Jej dôvera ma teší, a tak dúfam, že to nebude brať ako nezdvorilé odmietnutie, keď poviem, že problém vzťahu rečových aktov k výrokom je vo Foucaultovej perspektíve irelevantný. Foucaulta totiž nezaujímá výrok, ale výpoveď (franc. *énoncé*) a tú odlišuje aj od rečového aktu. Po Searlom upozornení, že toto odlišenie nie je presvedčivé, Foucault – aj to sa občas vo filozofii stáva – svoj omyl uznal. O diskusii medzi Foucaultom a Searlom referuje aj Nola, odporúčam však radšej to, čo o nej a jej vyústení napísali Dreyfus a Rabinow ([1], 46 a ď.), pretože títo dvaja autori sa naozaj usilujú preniknúť do Foucaultovho diela a hoci záverečnú kapitolu prvej časti svojej práce nazvali *The Methodological Failure of Archeology* a tento neúspech, či dokonca krach opisali tak priamo a pozorne, že z vecnej stránky k tomu Nola nepridáva absolútne nič, nijako v tom nehľadajú príležitosť na rozpútanie rétoriky katastrofizmu.

Vyjadrujem toto odporúčanie s pocitom neistoty, či v tom Sedová nenájde podnet ešte bližšie sa pripútať k svojmu antipódovi postmodernity. Po chvále jeho dôkladnosti sama predvádza, čo si z nej osvojila: netreba vraj študovať všetky Foucaultove diela, aby sa „dali postrehnúť nejaké podobnosti, napriek všetkým odlišnostiam a prevratne vyzerajúcim reflexiám a deskripciam, medzi Foucaultovým spracovaním utvárania subjektu, diskurzu a jeho reglementačných praktík, objektu diskurzu a moci, poznania a moci s hermeneutickými motívmi, heglowsko-holistickým prístupom pomeru medzi subjektom a objektom v kognitívnych poznávacích aktoch a aktoch sebauvedomenia subjektu prostredníctvom mocenských vzťahov zahrnujúcich v tejto perspektíve všetko od sexu až k politike.“ ([6], 358-9). Uf, to je veta! A to som ešte začiatok skrátil. Mám síce nemalé problémy so zahrnujúcou perspektívou tohto bujného súvetia, ak sa však sústredím na jeho začiatok, nenachádzam nijaké dôvody nesúlhasiť s názorom, že na postrehnutie „nejakých podobností“ naozaj nemusíme študovať všetky Foucaultove diela. Dokonca si dovoľujem dodať, že na dosiahnutie tohto ambiciózneho cieľa netreba študovať ani jedno dielo – ešte by nás to mohlo popliesť. Vychádzajúc z tohto poznatkového zázemia budeme určite súhlasiť aj s nasledujúcim Sedovej záverom, že Foucaultovo chápanie pravdy a jazyka „nemá tiež ďaleko od pragmatizmu“ ([6], 359). Ako inak – pri toľkých podobnostiach!

Tým som chcel vlastne aj skončiť, no po opätovnom stretnutí s touto metodologickou perspektívou, ktorá bez štúdia podrobností dovoľuje „postrehnúť nejaké podobnosti“, som si v novom svetle uvedomil, o čo sa Sedová usiluje. Zároveň som si uvedomil, aké nemiestne sú moje námietky, že ten alebo onen predsa povedal niečo celkom iné, že hegelovský holizmus, že hermeneutika, že transcendentné funkcie, že... ale nechajme to, naozaj je to nemiestne. Sedová nás z tohto ponurého prostredia argumentácie chce

vyvíeť do jasného sveta, kde sa rozvíja nevyčerpatel'ná hra podobností. Tento autor pripomína tamtoho, táto teória sa nejako podobá na tamtú, a tieto dve filozofie predsa nemôžu mať k sebe ďaleko, veď obe odmietajú jedno a to isté. Chápem už, prečo nás Sedová vo svojich textoch zaplavuje toľkými menami a témami, ktoré znejú dosť nesúrodo. Akoby mohla postáť na jednom mieste, veď vedľa nej sa neprestajne vynárajú žiarivé záblesky podobností!

Na svoje ospravedlnenie uvádzam, že ma doposiaľ mýlilo jej odvolávanie sa na tradície stredoeurópskeho filozofického myslenia. Jej prihlásenie sa k Nolovi a obdiv k jeho dôkladnosti ma z tohto omylu vyviedol. To je filozof, ktorého hľadala. Podľa neho Mendelove práce nikto nečítal preto, že „boli publikované na nevhodnom mieste“; podľa neho nie je pravda, že by Mendelove štúdie zavádzali nejaké „nové objekty“, mohol ich totiž „pochopiť každý záhradník jeho doby, ktorý sa zaoberal selekciou rastlín a ich šľachtením“ ([4], 182). To uvádza proti Foucaultovým názorom o predpokladoch prijatia Mendelovej teórie. A nielen proti Foucaultovi, ale aj proti všetkým sociológom vedenia, ktorí nevidia, čo je zjavné, cituje tento názor na vedecký objav: „Newtona, keď už bol známou osobnosťou, sa spýtali, ako objavil zákon všeobecnej gravitácie. Odpovedal: 'Neustálym rozmyšľaním o ňom'“; k tomu okamžite dodáva: „I keď je tento príklad z fyziky, biologických alebo sociálnych.“ ([4], 179). To sú tie geniálne riešenia, na ktoré neprídeme pre ich jednoduchosť. Rozmyšľam dokonca nad tým, či by sme v tom nemali vidieť aj odpoveď na to, ako vzniká hudobné alebo literárne dielo. Veď čo iné ako rozmyšľanie ich môže priviesť na svet.

Teraz sa náhle cítim pripravený odpovedať na Sedovej otázku o tesárovi Moosbruggerovi. Uvedomil som si, že už nemusím zisťovať, komu som kedysi dávno Musilov román požičal a vymáhať ho naspäť. Ani som dlho nemusel rozmyšľáť a odpoveď je tu: tesár Moosbrugger, Klarisa a ďalšie postavy síce vyznievajú inak, majú iný zmysel a význam, než pôvodné filozofické názory, ktoré personifikujú, ale nejaké podobnosti tu napriek všetkým odlišnostiam budú. Už to mám! Tesárska sekera sa predsa podobá na filozofické kladivo. A ja nie som slepý, aby som nevidel, že kde je Nietzsche, tam je napriek všetkým odlišnostiam aj Schopenhauer. Poďme smelo ďalej, kým nám to tak dobre myslí! Aká temná prihrbená figúra sa to z pozadia nepodstatných odlišností vynára? Hegel, áno Hegel, veď ja som to vedel! Ja som vedel, že na teba dôjde! A vy už tušíte alebo, lepšie povedané, určite viete, že kde je Hegel... Škoda, že musím končiť. Nabudúce si musíme zobrať niečo náročnejšie.

*Katedra filozofie a dejín filozofie FF UK
818 01 Bratislava, Gondova 2,
marcelli@fphil.uniba.sk*

LITERATÚRA

- [1] DREYFUS, H.-L.– RABINOW, P. (1982): **Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics**. The University of Chicago.
- [2] FOUCAULT, M. (1971): **L'ordre du discours**. Gallimard, Paris.
- [3] MARCELLI, M. (1994): Malá chvála skrytej slovenskej postmodernity. **Organon F 2**, 142-149.
- [4] NOLA, R. (1995): Postmodernizmus ako francúzsky Čemobyl': Foucault o moci/vedení. **Filozofia**, č. 3, 172-191.
- [5] SEDOVÁ, T. (1994): V tieni postmodernity. **Organon F 1**, č. 1, 17-28.
- [6] SEDOVÁ, T. (1994): Postmoderná situácia a situácia postmodernity. **Organon F 1**, č. 4, 354-362.